

ISSN 1392 - 0391

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

7

Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia

Vilnius "Katalikų pasaulio" leidykla 1994

UDK 947. 45 (082)

Li-191

Redakcinė kolegija:

Egidijus Aleksandravičius

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Rimantas Miknys

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

Sudarytojai:

Egidijus Motieka

Rimantas Miknys

Vladas Sirutavičius

Recenzavo

dr. *Gediminas Rudis*

Leidinį parengti talkino:

Vytautas Jogėla

Raimundas Lopata

© "Katalikų pasaulio" leidykla

© Lietuvos atgimimo istorijos studijos

TURINYS

PRATARMĖ	5
I. STRAIPSNIAI. STUDIJOS	7
<i>Aldona Prašmantaitė</i> VILNIAUS BIBLIJOS DRAUGIJA (1816–1826)	8
<i>Ieva Šenavičienė</i> GAMTOS MOKSLAI IR DVASININKIJOS UGDYMAS LIETUVOJE XIX a.	24
<i>Vytautas Jogėla</i> VILNIAUS ROMOS KATALIKŲ DVASINĖS AKADEMIJOS ĮKŪRIMAS	56
<i>Vidmantas Edvardas</i> RELIGINIS TAUTINIS SAJŪDIS ŽEMAITIJOJE XIX a. PABAIGOJE	96
<i>Darius Staliūnas</i> VILNIAUS VYSKUPO E. ROPO VEIKLOS PĖDSAKAIS (1903–1907)	142
<i>Regina Laukaitytė</i> LEGALIOS KATALIKIŠKOS SPAUDOS PRADŽIA LIETUVOJE	220
<i>Aroldas Gaidys</i> LIETUVIŲ KATALIKIŠKŲ DRAUGIJŲ BRUOŽAI (1905–1907)	254
<i>Juozas Skirius</i> BAŽNYTINĖS "LIETUVIŲ DIENOS" SVARBA LIETUVAI (1916–1918)	317
<i>Raimondas Lopata</i> ANTANAS VISKANTAS IR BANDYMAS ATKURTI LDK	331

II. SENA DISKUSIJA	341
J.STAKAUSKAS IR V.BIRŽIŠKA APIE MOTIEJŲ VALANČIŲ IR JO LIETUVIŠKUMĄ	342
III. PUBLIKACIJOS	409
<i>Kazys Misius</i> APIE LIETUVIŲ SPAUDOS DRAUDIMĄ IR KATALIKŲ DVASININKIJOS VAIDMENĮ JŲ ĮGYVENDINANT	411
<i>Regina Laukaitytė</i> NESKELBTAS J.TOTORAIČIO STRAIPSNIS APIE DIDIŲ VILNIAUS SEIMĄ	435
<i>Regina Laukaitytė, Algimantas Katilius</i> BATAKIŲ DEKANATO KUNIGŲ SUSIRINKIMO NUTARIMAI (1906 m. sausis)	444
<i>Algimantas Katilius</i> PASKUTINIOJO ŽEMAIČIŲ VYSKUPO P.KAREVIČIAUS ATSIMINIMŲ FRAGMENTAS	452
STRESZCZENIE	488
SUMMARY	496
ZUSAMMENFASSUNG	504
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	512
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	532
APIE AUTORIUŠ	542

NESKELBTAS JONO TOTORAIČIO STRAIPSNIS APIE DIDIJĄ VILNIAUS SEIMĄ

Parengė Regina Laukaitytė

Iš kelių dešimčių lietuvių kunigų, dalyvavusių Didžiajame Vilniaus Seime, apie jį rašė tik keletas – J.Tumas¹, P.Bučys², J.Totoraitis (1872–1941). Pastarojo – istoriko, filosofijos daktaro (šį laipsnį įgijo Fribūro universitete Šveicarijoje už disertaciją apie Mindaugo Lietuvą), žymaus Lietuvos medievisto straipsnis apie Didįjį Vilniaus Seimą aptiktas Lietuvos valstybiniame centriniame archyve, Jungtiniame marijonų kongregacijos fonde. Iki pastarojo laiko šis fondas buvo slaptas, todėl tyrinėtojams nežinomas. Beje, jame yra ir daugiau J.Totoraičio istorinių rankraščių (taip pat ir “Sūduvos Suvalkijos istorijos” antrosios dalies fragmentas “Sūduva XVIII šimtmetyje”), kuriuos išleidus Lietuvos istorijos mokslas praturtėtų dar vieno beveik pamiršto jos tyrinėtojo darbais.

J.Totoraičio rankraštis nedatuotas, tačiau nesunku atsekti, kad jis buvo parašytas netrukus po Didžiojo Vilniaus Seimo: pirmasis

¹ Tumas J. Mūsų liaudis ir jos šviesuomenė Vilniaus seimo laiku // Vairas. 1931. Nr. 1. P. 68–76.

² Bučys P. Šį tą prisimenant iš Didžiojo Vilniaus Seimo // Tėvynės sargas. 1948. Nr. 4. P. 254–257. Savo atsiminimus P. Bučys rašė būdamas jau garbingo amžiaus, praėjus lygiai 42 metams po aprašomų įvykių. Matyt, todėl juose daug akivaizdžių apsirikimų (painiojamos datos, asmenys), verčiančių abejoti autoriaus atminties patikimumu, ieškoti jo žodžių patvirtinimo kituose šaltiniuose. Antai P. Bučys net neužsimena, kad lietuvių kunigų susirinkime, įvykusiame po Seimo, buvo kuriama Lietuvių krikščionių demokratų partija.

“Šaltinio”, apie kurio būsimą redagavimą autorius kalba, numeris išėjo 1906 m. kovo mėn. Taigi išpūdžiai dar buvo labai gyvi. Jie, matyt, nulėmė impulsyvų publicistinį pasakojimo stilių.

Apskritai J.Totoraičio straipsnio turinys ne visai atitinka jo pavadinimą, nes daugiausia vietos jame skiriama ne Didžiajam Vilniaus Seimui. Apie jį pateikti tik patys bendriausi faktai, tačiau, nesant detalaus stenografinio Seimo eigos aprašymo, ir juose randame naujos informacijos (pvz., apie P.Būčio išrinkimą į prezidiumą). Straipsnyje puikiai atsispindi kunigų savijauta Seime, akis į akį susidūrus su savo politiniais priešininkais socialdemokratais, su kuriais konfrontacija revoliucijos metais buvo pasiekusi apogėjų. Jame užfiksuotas ir nuosaikiųjų dvasininkų požiūris į Seimo nutarimus: “Ar tą išspaus tą kalbą turinį galima vadyti nutarimais? ypač kad bekalbant ginčams laiko nebuvo ir negalėjo kas norėjo kalbėti, o ant galo apie kiekvieną punktą skyrium nebuvo balsuota. Susivažiavimo pirmsėdžiai protokolo nerašė ir nėvienas jų ant tų nutarimų nepasirašė”.

Visiškai naujus, istoriografijoje nežinomus duomenis J.Totoraitis pateikia apie gruodžio 6 d. įvykusį lietuvių kunigų susirinkimą ir jo dalyvių susitikimą su Vilniaus vyskupu E.Ropu (Ropp) bei kapitulos nariais. Šiame susirinkime buvo bandyta įkurti Lietuvių krikščionių demokratų partiją (toliau – LKDP): išrinktas jos Centro komitetas iš visų vyskupijų atstovų (J. Tumas iš Žemaičių vyskupijos, V.Mironas iš Vilniaus, A.Civinskas ir pats J.Totoraitis iš Seinų), kurie turėjo būti ir dviejų partijos laikraščių (valstiečiams ir inteligentams), finansuojamų Šv. Kazimiero draugijos, redaktoriais. Tad gruodžio 6 d. susirinkimas laikytinas steigiamuoju LKDP susirinkimu. Jame daug dėmesio buvo skirta ir lietuvių kalbos teisėms Rytų Lietuvos bažnyčiose. Tuo klausimu susirinkusieji priėmė nutarimą, kurį, visų dalyvių pasirašytą, kitą dieną kun. P.Būčys įteikė vyskupui E.Ropui.

Sugestyvus Totoraičio pasakojimas apie lietuvių dvasininkų susitikimą su Vilniaus vyskupu ir kunigais lenkais, kurie labai priešiška sutiko žinią apie lietuvių katalikiškos partijos kūrimą. Lietuviai kunigai buvo informuoti, kad “ir Vilniuje yra svarstoma apie katalikų suvienijimą ir išdirbimą tvirtos katalikų partijos busimoje Rusijos dumoje” (turima omenyje vyskupo E.Ropo

iniciatyva 1905 m. pabaigoje – 1906 m. pradžioje kurta Vilniuje Lietuvos ir Baltarusijos konstitucinė katalikų partija) ir supažindinti su rengiama jos programa. Kunigai lenkai priekaištavo lietuviams, kad kurdami savą organizaciją jie “<...> vyskupais prisidengdami varysią tik savo agitaciją”. Nuomonėms nesutapus, prasidėjo karšti ginčai, dar kartą rodydami įtemptus tautinius santykius šiame regione bei dvasininkijos poziciją.

Nors, J.Totoraičio nuomone, vyskupas E.Ropas buvo palankus lietuvių siekiams, tačiau turėjo konstatuoti, kad “kunigų suvažiavimo nutarimai, link laikraščio ir centralinio komiteto Vilniuje neįvyko”. Laikraščio išleidimą, anot autoriaus, sužlugdė Šv. Kazimiero draugija. Vykdydami gruodžio 6 d. nutarimą, Totoraitis su P.Būčiu įgijo carinės administracijos leidimą “Žiburiui”, tačiau Šv. Kazimiero draugija nesutiko leisti šio laikraščio Vilniuje, ketino paskirti jį ne liaudžiai, bet inteligentams ir kt. Iš tiesų Šv. Kazimiero draugijos vadovybė iškėlė savo sąlygas, prieštaraujančias gruodžio 6 d. nutarimams (pavyzdžiui, į laikraščio redakciją pakvietė tik vieną A.Civinską, kuris pats turėjo pasirūpinti reikalingomis lėšomis)³. Tačiau atsakomybės už bendro dvasininkijos laikraščio išleidimo sužlugdymą dalis tenka ir seiniškiams kunigams, kurie dar 1905 m. rudenį buvo gavę leidimą “Šaltiniui”, ruošėsi jį leisti ir nebuvo suinteresuoti atiduoti Šv. Kazimiero draugijai lėšų, surinktų vyskupijoje katalikiškai spaudai leisti.

Taigi čia skelbiamas J.Totoraičio straipsnis – svarbus LKDP istorijos šaltinis, leidžiantis visiškai naujai pažvelgti į lietuvių dvasininkų pastangas susivienyti į politinę organizaciją 1905 m. pabaigoje ir aplinkybes, kurios šias pastangas sužlugdė. Straipsnio kalba netaisyta, tik skliausteliuose paaiškinami nebevertojami žodžiai, ir pataisytos netaisyklingai užrašytos pavardės.

³ A.Dambrausko rankraštis // Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius. F. 179. B. 81. L. 1–2.

PIRMASIS LIETUVIŲ SUSIVAŽIAVIMAS VILNIUJE

Jonas Totoraitis

4 ir 5 gruodžio 1905 m. buvo lietuvių susivažiavimas Vilniuje. Žmonių buvo susirinkę iš visų Lietuvos kampų. Buvo daug inteligentų ir in 60 kunigų. Skaitlius susivažiavusiųjų galėjo perviršyti tukstantį. Kai kas šneka, kad tenai buvę arti dviejų tukstančių. Buvau tenai ir aš.

Susivažiavusiuosius pasveikino užkvietėjas D-ras Basanavičius, atmindamas Lietuvos praeitį ir ypatingą svarbą duodamas teip skaitlingam lietuvių susirinkimui Vilniuje, kuris nors Lietuvos sostapilė, tečiau no seniai yra sistematiškai lenkinamas.

Renkant pirmsėdį (pirmininkaujantį – R. L.) susivažiavimui, kilo didelis trukšmas. Vieni norėjo Basanavičiaus, social–demokratai statė savo kandidatą, kiti savo. Ant galo, sutarė rinkti po vieną no kiekvienos partijos: no demokratų, no socialdemokratų, no kunigų, no ukininkų ir tt.

Prasidėjo kalbos. Ką kas Lietuvoje buvo manęs, tenai viską pasisakė. Visko čia nerašysiu, tik padarysiu tulus patėmijimus (pastabas – R. L.).

Ypatinga buvo nuomonė apie revoliuciją Lietuvoje. Visi intelligentai manė, kad, Rusijoje esant dideliame sumišimui, lietuviams reikia juo naudotis ir jieškotis sau prigulinčių tiesų (priklausančių teisių – R. L.). Kalbant apie to jieškavimo budus, nuomonės ėmė skirtis. Anot demokratų ir socialdemokratų, tasai jieškojimas išaina į kruviną kovą su ginklais. Žmonės klausydami apie tai, kiek tik aš didelėje salėje galėjau įtėmyti (įžiūrėti – R. L.), (iššėmus

socialdemokratų, kurių buvo mažuma), raivėsi bijodami kraujo praliejimo. Kunigai ir pripažino, kad reikia kovoti, bet tik dorais budais: streikais, boikotais, stabdymu rusiškų mokyklų ir tt. Bet buvo priešingi kruvinai kovai, visokiems užmušimams, plėšimams ir kitokiems nedoriems budams.

Tame seime pasirodė, ką daugelis inteligentų, o ypač socialdemokratų, mano apie tikėjimą ir bažnyčią. Jau iš pradžių socialdemokratams labai nepatiko, kad tarp susirinkusiųjų atsirado gana diktas kunigų skaitlius. Kai kas nesulaikydamas savo nekantrumo šnekėjo: nereikia čia kunigų, kunigai į bažnyčią. Į pirmininkus kunigą (Būčį) galėjo išrinkti tik dėlto, kad dalis susirinkusiųjų buvo beketinanti apleisti salę. Kalbose socialdemokratų užgavo bažnyčią, tikėjimą ir, žinoma, kunigus. Norint atsakyti kokiam kunigui ant jų užmėtinėjimų, socialdemokratų rėkdami "šalyn" neleisdavo kalbėti. Kad žmonių daugumai tai labai nepatiko, iš to kildavo kiekvieną sykį didis salėje riksmas. Socialdemokratų (kuriems pasisekė išstatyti daug savo kalbėtojų, nors kalbėtojų skaitlius buvo apribuotas, ir tik paskirtas skaitlius no kiekvienos partijos), matydami, kad jų užpuolimai ant tikėjimo užgauna žmones ir tie no jų šalinasi, ėmė, viešoms susirinkimo kalboms pertrauktoms ėsant, kalbėti žmonių bureliams, kad socialdemokratų nėra priešingi nė tikėjimui, nė bažnyčiai.

Tas lietuvių susivažiavimas, ypač socialdemokratų kalbos, turėjo parodyti kunigijai, kad tikėjimo priešas jau arti yra ir kad jisai šiandien arba [rytoj – R. L.] užsipuls ir griaus. Kunigija turėjo pamatyti, kad visą savo energiją ir darbą turi padėti, gindama tikėjimą no to priešo. Jei kunigija tylės, nedirbs ir duos tam priešui įsivyrauti, bus apsunkinus savo sąžinę dide kalte.

Seimo nutarimai buvo rašyti pagal kalbų turinį. Jie antrą dieną vakare buvo perskaityti susirinkimui. Ar tą išspausť kalbų turinį galima vaduoti nutarimais? ypač kad bekalbant ginčams laiko nebuvo ir negalėjo kas norėjo kalbėti, o ant galo apie kiekvieną punktą skyrium nebuvo balsuota. Susivažiavimo pirmsėdžiai protokolo nerašė ir nėvienas jų ant tų nutarimų nepasirašė.

Kalbėti norėjo ir lenkai lenkiškai. Leisti jiems kalbėti reikalavo socialdemokratų. Žmonių diduma nenorėjo leisti ir rėkė: Lenkai į Varšavą, nereik lenkiškos kalbos, nesuprantam. Tiktai ilgam

smarkiam riksmui biskį aptilti pradedant, galėjo lenkas kalbėti tik delto, kad savo didžiu balsu žmonių riksmą aprėkti įstengė. Kito lenko, turinčio silpnesnį balsą, per žmonių trukšmą nebuvo galima suprasti. Lenkiškos kalbos buvo tris.

Apie tą seimą buvau rašęs korespondenciją į Žvaigždę*.

6 Gruodžio socialdemokratai susivažiavusieji į seimą padarė sau skyrium susirinkimą. Jų nutarimai smarkesni ir revoliucijoniškesni už aukščiau minėtuosius.

Tą pačią dieną į 50 kunigų buvusių seime padarė savo susirinkimą šv. Mikalojaus bažnyčios namuose. Per seimą buvo aiškiai pasirodė socialdemokratų darbai priešais bažnyčią ir tikėjimą. Buvo aišku, kad jie savo darbo nepaliaus, bet jį vis tolyn ir tolyn varys. Delto visų susirinkusiųjų mintis buvo atkreipta į tai, kaip daryti prieš juos reakcija. Buvo sutarta suorganizuoti visus lietuvius katalikus į vieną Lietuvių krikščionių demokratų organizaciją su centraliniu komitetu Vilniuje. Į komitetą buvo išrinkti kun. Tumas iš Žemaičių vyskupijos, kun. Civinskas ir Totoraitis iš Seinų v. [vyskupijos – R.L.] ir k. Myronas (kun. V. Mironas – R.L.) iš Vilniaus. Tie komiteto sąnariai išskyrus k. Myroną turėjo būti ir redaktoriais dviejų L.K.D. laikraščių, kurių vienas turėjo būti kiek galint greičiau pradėtas ir skiriamas žmonėms, o kitas inteligentams. Algą redaktoriams ir visas laikraščių lėšas turėjo mokėti šv. Kazimiero draugija, esanti Kaune. Buvo išrinkta po kelis kunigus iš kiekvienos tų trijų vyskupijų, kad suorganizuotų kunigus ir rinktų leidimui laikraščių aukas. Kalbama buvo ir apie Vilniaus vyskupijos lietuvių apgailėtiną padėjimą ir buvo sutarta prašyti vyskupo: kad Vilniaus bažnyčiose būtų skaitoma lietuviškai Evangelija, kad prie Aušros vartų bažnyčios ir Kalvarijoje per vasarą, kol meldžionys pulkais iš visų Lietuvos kampų eina lankyti tų šventų vietų, būtų sakomi lietuviški pamokslai. Delto tenai kunigai turi būti mokanti[s] lietuviškai. Kad seminarijoje būtų regentas (rektorius – R.L.) arba vice-regentas lietuvis. Kad į kapitulą būtų renkami ir lietuviai. Kad maišytose parapijose, kur yra 300 lietuvių, kunigas mokėtų lietuviškai; o kur yra 1000, kad būtų sakomi pamokslai ir laikomos kitos pamaldos lietuviškai arba pranedėli (kas antra savaitė – R.L.) arba sulyg skaitliaus lietuvių ésančių parapijoje. Kad maišytose džiaakonystėse džiaikonai (dekanatuose dekanai – R.L.) mokėtų lietuviškai.

Susirinkimo protokolas buvo parašytas; ant jo pasirašė visi kunigai tenai buvusieji. Nutarimai link lietuvių, Vilniaus vyskupijoje gyvenančių, buvo surašyti lenkiškai ir su kunigų susirinkime buvusių parašais ant rytojaus kun. Būčio, Peterburgo akademijos profesoriaus, įduoti Jo ekscellencijai kun. Vyskupui Roppui.

Susivažiavimas buvo atliktas su žinia Vilniaus vyskupo. Baigdami kalbėti susirinkimo reikalus kunigai išrinko du kunigų nueiti pas vyskupą ir paklausti, kad[a] galės priimti susirinkimo delegatus. Atsakė, kad visus priimsiąs. Tuojaus devintoje vakaro valandoje pribuvome pas vyskupą. Gražioje alieju pieštais portretais ir kitokiais paveikslais išdabintoje salėje buvo vyskupas, kapitulos kanauninkai ar pralotai aukso kryžius ant krutinės užsikabinę ir du ar daugiau jauni kunigai. Išsyk kunigai po kelis salėje išsiskirstę terp savęs šnekučiavo. Man bešnekant su vienu Kauno ar Vilniaus kunigu lietuviškai, arti priėjęs vienas kanauninkas ausį pastatęs klauso. Mudviem to nepaisant ir toliau bešnekant, jįsai pratarė lenkiškai: klausau kaip vokiško pamokslo ir nieko nesuprantu. Mudviejų lietuviškas kalbėjimas buvo jam nepatikęs. Paskui kun. Būčys ėmė išdėstinti vyskupui reikalą L.K.D. organizacijos ir kunigų nutarimą. Apie Vilniaus lietuvių padėjimą pasakė mažai ir pažadėjo kunigų nutarimus pristatyti rytoj. Vyskupas tuotarpu pasakė, kad ir Vilniuje yra svarstoma apie katalikų suvienijimą ir išdirbimą tvirtos katalikų partijos busimoje Rusijos dumoje. Vienas kunigas šale vyskupo stovintys perskaitė ir rengiamus tai organizacijai** įstatymus. Jam ir kitam šale jo esančiam jaunam kunigui labai nepatiko, kad lietuviai nori sau skyrium turėti lietuvių krikščionių organizaciją. Vienas jūdviejų, Vyskupo pasiklausęs, ėmė daryti kun. Būčiui užmėtinėjimus. Terp kitoko pasakė, kad lietuviai vyskupais prisidengdami varysią tik savo agitaciją, norėdamas tuo išreikšti, kad nė lietuvių kunigų susivažiavimui, nė lietuviams kunigams nerupį katalikiškas tikėjimas ginti, tik politiškai ginčai sukelti. Smarkus pasižeidimo jausmas pasirodė ant visų lietuvių kunigų veidų. Bučys tuo sujudintas

* Žr. : /Totoraitis J./ Pirmas lietuviu seimas Vilniuje // *Žvaigždė*. 1906. Nr. 1. P. 1.

** Lietuvos ir Baltarusijos konstitucinei katalikų partijai.

labai tyliau, ramiu ir lėtu balsu atsakė teip, kad užmėtinėtojas užgėdintas neturėjo ką daugiau sakyti. Kitas jaunas kunigas šale jo stovintysis ėmė taisyti jo klaidą tuo, kad jis prasikalbėjęs dėl neįpratimo viešai kalbėti. Kun. Lastauckas Seinų diecezijos jam ant tų pėdų pasakė: "a myśmy myśleli, że to wyrocznia wasza"*. Tuomet vienas aukso kryžium ant krutinės smarkiu užpykusių balsu pratarė: "proszę nie ironizować"**. Kunigas Tumas tam jaunajam da bekalbant tuotarpu sujudintu gana smarkiu balsu pasakė: "proszę moralów nie prawić"***. Ant kitų kapitulos sąnarių buvo galima patėmyti, kad jų veidai ir rankos dreba, klausant, kaip lietuvis išdeda vyskupui lietuvių reikalus. Atsirado patėmijimai, kad vienos apygardos lietuvis negali susišnekėti su kitu iš kitos apygardos. Vienas susikuprinęs kanauninkas buvo pasakojęs apie vieną parapiją, kad jei joje atsirasią tiek lietuvių, kiek jisai turįs ant savo rankų ir kojų pirštų, tai jisai visus savo pirštus duosiąs nupiauti. Vienas jaunas kunigas iš tos parapijos gimęs ar joje gyvenantis tvirtino, kad joje yra daug lietuvių. Iš visko matyt buvo, kaip kapitulos sąnariai nekenčia lietuvių ir kaip čia viskas pilna lenkystės ir lenkinimo dvasios. Bėda Vilniaus diecezijos lietuviams. Tik vienas vyskupas, rodosi, savo kapitulos nuomonės nesilaiko. Švelniai jisai davė patėmyti (suprasti – R.L.), kad nepagiria jaunojo kalbėtojo klaidos. Apie lietuvius paminėjo, kad jiems jau yra šiek tiek padaryta ir da bus daroma, tik staiga trumpu laiku negalima ėsą. Kas yra buvęs tuomet pas vyskupą aiškiai mato, kad ir vyskupui, norinčiam teisingai su lietuviais pasielgti, dėl tokios kapitulos nelengva yra. Čia į lenkus išvirtusiems lietuviams rupi tik greičiau sulenkinti lietuviais da iki šiolei likusius tautiečius. Niekur nėsu matęs lenkų teip smarkią neapykantą turinčių į lietuvius. Nusiminę gryžome pasirašyti į šv. Mikalojaus bažnyčios namus ant nutarimų, ant kurių prieš tai dėl stokos laiko nebuvome pasirašę. Daugumas mūsų dejavo, kad sunkus lietuvių padėjimas Vilniaus vyskupijoje.

Kunigų susivažiavimo nutarimai, link laikraščio ir centralinio komiteto Vilniuje, neįvyko. Dėl laikraščio žmonėms iš Seinų buvo mane siuntę į Kauną susižinoti su šv. Kazimiero draugija. Čia patyriau, kad Kauniškiams žmonių laikraštis rupi turėti ne Vilniuje, tik Kaune. Lietuvos Balso, p. Daukšai leisto laikraščio, kurį buvo

ketinęs pirkti, nenupirkęs, nuvykau iš Kauno į Peterburgą pirkti Žiburio, leisto p. Januškevyčiui. Bučys suderėjo už jį 150 rub., savo pinigais užmokėjo šimtą, kitus žadėjo vėliaus gavęs iš Seinų arba no šv. Kazimiero draugijos, atiduoti. Kad neturėjau no šv. Kazimiero draugijos, kuri sulyg Vilniaus sutarimo turėjo būti laikraščio leidėja, jokio įgaliojimo pirkti, tai Žiburį pas rejentą (notarą – R. L.) užrašė ant manęs. Sugrįžęs į Kauną išgirdau no Kauniškių, kad tas laikraštis turėsias būti inteligentams. Leidėju jo busianti šv. Kazimiero draugija, jei Seinai į ją įneš savo no kunigų surinktuosius 3000 rub. Prie to pristatė da 20 punktų, kuriuos pildant sunku kam nors apsiimti redaktoriauti. Seinuose mano pirktoto Žiburio nepriėmė, o Kauniškių nutarimus ir punktus išrado negalimais. Ir pasirodė, kad nėra kam duoti kaštai laikraščiu Vilniuje. Tada Seinuose sutarė pirkti spaustuvę ir neatsižiūrint nė ant Kauno, nė ant Vilniaus, pradėti išleidinėti Seinuose Šaltinį, valdžios leistą k. kan. Prapolianiu (kun. kan. K.Prapuoleniu – R.L.). Kun. Civinskui ir man reikės dirbti prie jo redakcijos.

Lietuvos valstybės centrinis archyvas. F. 1674. Ap. 3. B. 16. L. 10–18.

* "O mes manėme, kad čia jūsų orakulas" (lenk.).

** "Prašau neironizuoti" (lenk.).

***"Prašau moralų neskaityti" (lenk.).